

NOWA POLITYKA SPÓJNOŚCI UNII EUROPEJSKIEJ – SZANSĄ ROZWOJU PODLASIA

Dorota WYSZKOWSKA¹

Opublikowanie przez Komisję Europejską w 2001 roku *Drugiego raportu spójności* prezentującego efekty wykorzystywania funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności oraz perspektywa poszerzenia Unii o kolejne, słabiej rozwinięte kraje Europy Środkowo-Wschodniej zapoczątkowały dyskusję na temat reformy wspólnotowej polityki regionalnej (strukturalnej). Rozszerzenie Unii do 25, a następnie do 27 krajów, stanowiło bowiem ogromne wyzwanie dla konkurencyjności i wewnętrznej spójności poszerzonej Unii. Rozszerzenie to doprowadziło do powiększenia luki w poziomie rozwoju gospodarczego i społecznego. Różnice te uległy bowiem podwojeniu, a poziom PKB spadł o 12,5% [6].

Intensyfikacja rozmów w ramach prowadzonej debaty nastąpiła z początkiem 2004 roku, po opublikowaniu *Komunikatu w sprawie nowej perspektywy finansowej Unii* oraz kolejnego trzeciego już *Raportu nt. spójności społecznej i gospodarczej*, w którym Komisja przedstawiła założenia reformy polityki spójności. Na uwagę zasługuje fakt rozszerzenia dotychczasowych aspektów polityki – gospodarczego i społecznego – o wymiar terytorialny, który stanowić ma jej uzupełnienie i wzmocnienie, przyczyniając się do poprawy integracji terytorialnej Unii.

Rezultatem dyskusji na temat przyszłości polityki spójności w poszerzonej Wspólnocie było przyjęcie w 2006 roku pakietu przepisów ustanawiających rami finansowe unijnej polityki regionalnej i jej instrumentów. Pakiet legislacyjny składa się z następujących dokumentów:

- rozporządzenia Rady wprowadzającego ogólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego i Funduszu Spójności;
- rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego;
- rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie Europejskiego Funduszu Społecznego;
- rozporządzenia Rady ustanawiającego Fundusz Spójności;
- rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiającego Europejskie Ugrupowanie Współpracy Transgranicznej (EUWT).

---

¹ Dr Dorota Wyszowska – Wydział Ekonomii i Zarządzania Uniwersytetu w Białymstoku.

Na szczególną uwagę zasługuje ostatnie rozporządzenie, które ustanawia nowy instrument współpracy terytorialnej, mający na celu ułatwienie współpracy w wymiarze transgranicznym, transnarodowym i międzyregionalnym państwom członkowskim, władzom regionalnym i lokalnym oraz podmiotom prawa publicznego.

Do podstawowych założeń reformy polityki spójności na lata 2007-2013 należy zaliczyć [7]:

1. **utrzymanie dotychczasowej wagi i budżetu polityki spójności tzn.** utrzymanie ukierunkowania polityki na wszystkie państwa członkowskie, przy utrzymaniu budżetu polityki na poziomie ponad jednej trzeciej budżetu Unii;
2. **koncentrację działań** na rzecz trzech nowych celów, tj.:
  - **Konwergencji** – w ramach której wspierany będzie wzrost i tworzenie nowych miejsc pracy w regionach najbiedniejszych (o PKB na głowę mieszkańca poniżej 75% średniej dla UE oraz w regionach tzw. efektu statystycznego).
  - **Konkurencyjności regionalnej i zatrudnienia** – wspierającej zmiany strukturalne w regionach niekwalifikujących się do celu Konwergencji oraz zmiany na rynku pracy.
  - **Europejskiej współpracy terytorialnej** – wspierającej terytorialną konkurencyjność oraz promującej harmonijny i zrównoważony rozwój terytorium UE w ramach trzech komponentów: transgranicznego, transnarodowego oraz międzyregionalnego.
3. **ograniczenie liczby funduszy strukturalnych** do dwóch, tj. Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) i Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS). Nadal także funkcjonuje, niebędący funduszem strukturalnym, Fundusz Spójności włączony w nowej perspektywie do głównego nurtu programowania polityki spójności. Będzie podlegał podobnym zasadom jak fundusze strukturalne. Z polityki spójności wyłączono fundusze wspierające rolnictwo oraz rybołówstwo i przeniesiono je odpowiednio do Wspólnej Polityki Rolnej oraz Wspólnej Polityki Rybackiej;
4. **rezygnację z Inicjatyw Wspólnotowych** (EQUAL, INTERREG, LEADER, URBAN) i włączenie ich specyficznych dziedzin wsparcia do trzech nowych celów;
5. **uproszczenie systemu wdrażania** poprzez nowe dokumenty programowe, rezygnację z uzupełnień programów operacyjnych, jednofunduszowe programowanie, zarządzanie oraz alokowanie środków na poziomie priorytetów, a nie działań, bardziej elastyczne reguły kwalifikowalności kosztów;
6. **zachowanie podstawowych zasad:** wieloletniego programowania, dodatkowości, partnerstwa, współfinansowania i ewaluacji.

Istotnym elementem reformy polityki spójności w nowym okresie programowania jest jej bezpośrednie powiązanie z założeniami odnowionej Strategii Lizbońskiej, tj. podporządkowanie jej celów wymogowi zwiększenia konkurencyjności Unii i jej państw członkowskich poprzez zapewnienie wysokiego tempa wzrostu gospodarczego oraz tworzenie miejsc pracy. W latach 2007-2013 polityka spójności ma być filarem realizacji tejże Strategii. W tym celu państwa członkowskie zostały zobowiązane do przeznaczenia na realizację działań bezpośrednio przyczyniających się do osiągania celów Strategii odpowiednio 60% całości środków polityki spójności w ramach celu Konwergencja oraz 75% – w ramach celu Konkurencyjność regionalna i zatrudnienie.

Porównanie celów i instrumentów w okresach programowania, tj. 2000-2006 i 2007-2013, zostało zaprezentowane w tabeli 1.

Tabela 1. Cele i instrumenty finansowe unijnej polityki spójności w latach 2000-2013

2000-2006		2007-2013	
Cele	Instrumenty	Cele	Instrumenty
Fundusz Spójności	Fundusz Spójności	Konwergencja i konkurencyjność	Fundusz Spójności
Cel 1	EFRR EFS EFGiOR – Gwarancja i Orientacja FIFG		EFRR EFS
Cel 2	EFRR EFS	Regionalna konkurencyjność i zatrudnienie:	EFRR EFS
Cel 3	EFS	- poziom regionalny, - poziom krajowy, Europejska Strategia Zatrudnienia.	
INTERREG	EFRR	Europejska współpraca terytorialna	EFRR
URBAN	EFRR		
EQUAL	EFS		
LEADER+	EFGiOR – Orientacja		
Rozwój terenów wiejskich i restrukturyzacja sektora rybołówstwa poza Celem 1	EFGiOR – Gwarancja FIFG		
9 celów	6 instrumentów	3 cele	3 instrumenty

Źródło: [7, s. 8].

1. Budżet wspólnotowej polityki spójności

Unia Europejska w kolejnych okresach programowania przeznaczała coraz większe środki ze swojego budżetu na realizację polityki strukturalnej, i tak w latach 2007-2013 środki te stanowiąc będą 35,7% budżetu. Biorąc pod uwagę fakt, iż cały

budżet uległ zwiększeniu (862 mld euro wobec 702 mld euro w latach 2000-2006), to środki te można uznać za znaczące.

Środki w ramach funduszy strukturalnych oraz Funduszu Spójności zostały podzielone pomiędzy trzy cele w następujący sposób:

- Konwergencja – 240 mld euro (co stanowi 78,54% środków);
- Konkurencyjność regionalna i zatrudnienie – 57,9 mld euro (17,22%);
- Europejska Współpraca Terytorialna – 13,2 mld euro (3,94%).

Wskazany powyżej podział środków świadczy o preferowaniu, w ramach polityki spójności, regionów najbiedniejszych. Pomoc w ramach celu Konwergencja oraz Konkurencyjność regionalna i zatrudnienie kierowana jest do regionów typu statystycznego NUTS II (w Polsce regiony), natomiast w ramach celu Europejska współpraca terytorialna do regionów NUTS III oraz NUTS II. Komisja Europejska decyzjami z 2006 r. określiła wykaz regionów kwalifikujących się do finansowania z funduszy strukturalnych w ramach poszczególnych celów polityki spójności w latach 2007-2013. I tak w ramach celu Konwergencja ustaliła, że objętych pomocą zostanie 69 regionów typu NUTS II, z tego najwięcej, bo 16, z Polski. Ponadto, w ramach tego celu, pomocą przejściową objętych zostanie dodatkowo 17 regionów. Natomiast celem Konkurencyjność regionalna i zatrudnienie zostanie objętych, zgodnie z decyzją Komisji, 13 regionów NUTS II. Zaś w ramach celu Europejska współpraca terytorialna, dotyczącego współpracy transgranicznej, pomocą zostaną objęte 454 jednostki typu NUTS II, z tego 16 z Polski. Ponadto wszystkie polskie województwa zostaną objęte dodatkową pomocą z tego celu w ramach współpracy transgranicznej Morze Bałtyckie oraz Europa Środkowo-Wschodnia.

2. Środki unijnej polityki spójności dla Polski

Z unijnego budżetu, w postaci środków z funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności, Polsce w latach 2007-2013 w ramach celu Konwergencja i Europejska współpraca terytorialna przypadnie 67,3 mld euro (w tym prawie 16 mld euro dla regionów), przy współfinansowaniu środkami krajowymi w wysokości 11,9 mld euro. Polska jest największym beneficjentem pomocy, której wielkość wynosić będzie około 20% ogółu środków. Podział środków pomiędzy poszczególne fundusze prezentuje tabela 2.

Środki te zostaną przeznaczone, zgodnie z przyjętym celem głównym Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia, **na tworzenie warunków dla wzrostu konkurencyjności gospodarki opartej na wiedzy i przedsiębiorczości zapewniającej wzrost zatrudnienia oraz wzrost poziomu spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej** [10].

Uwzględniając wielkość pomocy, średniorocznie będzie wydatkowanych około 9,5 mld euro, co stanowi ok. 5% PKB Polski. Wykorzystanie środków unijnych będzie odbywało się w oparciu o 6 sektorowych programów operacyjnych oraz 16 regionalnych programów operacyjnych. Podział unijnego wsparcia na poszczególne programy operacyjne prezentuje rysunek 1.

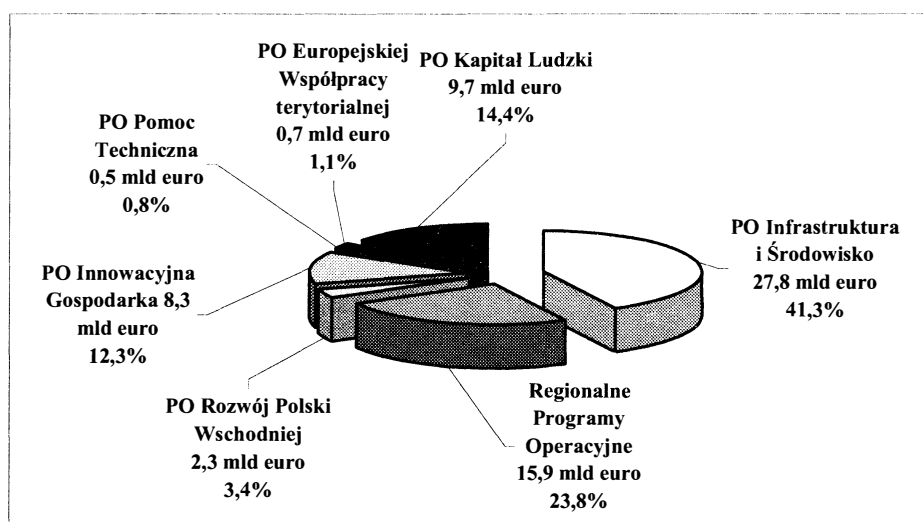
Tabela 2. Środki Unii Europejskiej i środki krajowe przeznaczone na rozwój Polski w latach 2007-2013

Fundusz UE	Budżet UE	Współfinansowanie krajowe		Łącznie
		Środki publiczne	Środki prywatne	
EFRR, EFS, FS	67,3	11,9	6,4	85,6
EFR – ROW	13,2	x	3,9	17,1
EF Rybacki	0,7	x	0,1	0,8
Tzw. Polityki lizbońskie (7. Program ramowy, konkurencyjności, TENs, edukacyjny i in.) oraz dot. bezpieczeństwa i obywatelstwa UE	4,3*	x	x	4,3*

* w cenach bieżących

Źródło: [5].

Rysunek 1. Środki unijne z perspektywy finansowej 2007-2013 w rozbiciu na programy operacyjne

Źródło: [1].

Szczególne znaczenie w finansowaniu rozwoju Podlasia będą miały środki rozdysponowywane w ramach dwóch programów operacyjnych, tzn. Rozwój Polski Wschodniej oraz Regionalnego Programu Operacyjnego. Szczególny charakter RPO wynika z faktu, iż jednostką zarządzającą będzie sam zarząd województwa rozdziałający środki na określone priorytety. Powierzenie samorządowi wojewódzkiemu rozdziału środków pozwala na lepsze ich wykorzystanie w myśl zasady, że środki są lepiej wykorzystywane bliżej problemów (miejsc), których rozwiązaniu mają służyć. Województwo podlaskie będzie również korzystało ze środków rozdy-

sponowywanych w ramach pozostałych programów operacyjnych, jednak ich zarządzanie zostało generalnie powierzone Ministerstwu Rozwoju Regionalnego, a projekty do realizacji w tych programach wybierane są na szczeblu centralnym (projekty zgłaszane przez województwa). I tak np. do realizacji w ramach PO Infrastruktura i Środowisko zostało zakwalifikowanych, jako projekty priorytetowe, 8 inwestycji z terenu województwa podlaskiego na łączną kwotę 1020,19 mln euro (dodatkowo na liście rezerwowej znajduje się 5 projektów).

Z ogółu środków przyznaczonych na realizację PO Rozwój Polski Wschodniej województwu podlaskiemu przypadnie 371 mln euro (mniejszą pulę środków otrzyma jedynie województwo świętokrzyskie – 358,2 mln euro), jednak wielkość ta w przeliczeniu na 1 mieszkańca będzie stanowiła kwotę najwyższą tj. 309,2 euro [10, s. 67]. Natomiast, biorąc pod uwagę podział środków na realizację regionalnych programów operacyjnych, Podlasie otrzyma niecałe 4% ogółu środków (mniej otrzymają tylko województwa lubuskie i opolskie). Podobnie jednak, jak w przypadku PO RPW, w przeliczeniu na 1 mieszkańca będzie to jedna z większych wielkości. Podział środków pomocowych Unii na programy regionalne prezentuje tabela 3.

Tabela 3. Podział środków finansowych na województwa w ramach RPO

Województwo	EFRR w mln euro	EFRR na 1 mieszkańca
Dolnośląskie	1213,2	420,0
Kujawsko-pomorskie	951,0	459,8
Lubelskie	1155,9	530,3
Lubuskie	439,1	435,2
Łódzkie	863,8	335,2
Małopolskie	1147,7	351,4
Mazowieckie	1831,5	355,1
Opolskie	427,2	407,8
Podkarpackie	1136,3	541,6
Podlaskie	636,2	530,3
Pomorskie	885,1	402,5
Śląskie	1570,4	335,2
Świętokrzyskie	725,8	564,8
Warmińsko-Mazurskie	1036,6	725,6
Wielkopolskie	1130,3	335,2
Zachodniopomorskie	835,4	439,1
POLSKA	15985,5	418,9

Źródło: [1].

W ramach PO RPW będą wspierane projekty zgodnie z przyjętymi priorytetami, którymi są [11, s. 54]:

1. Nowoczesna gospodarka – infrastruktura wyższych uczelni i społeczeństwa informacyjnego, wspieranie innowacji oraz promocja i współpraca;
2. Wojewódzkie ośrodki wzrostu – systemy miejskiego transportu zbiorowego i infrastruktura turystyki kongresowej i targowej;
3. Infrastruktura drogowa i przejść granicznych – infrastruktura drogowa oraz infrastruktura przejść granicznych;
4. Pomoc techniczna – wsparcie procesu wdrażania programu oraz działania informacyjne i promocyjne.

Natomiast jako priorytety RPO zostały przyjęte następujące działania [13]:

1. Wzrost innowacyjności i wspieranie przedsiębiorczości w regionie;
2. Rozwój infrastruktury transportowej;
3. Rozwój turystyki;
4. Społeczeństwo informacyjne;
5. Rozwój infrastruktury ochrony środowiska;
6. Rozwój infrastruktury lokalnej;
7. Rozwój infrastruktury społecznej;
8. Pomoc techniczna.

Tak więc, uwzględniając określone powyżej priorytety, Podlaskie powinno zostać w najbliższym czasie wyposażone w znaczną ilość kapitałochłonnych urządzeń infrastruktury ekonomicznej i społecznej. Realizację projektów współfinansowanych ze środków pomocowych powinni również odczuć przedsiębiorcy, bowiem znaczna część środków zostanie wykorzystana na ich wsparcie (łącznie z rozwojem ich kadry).

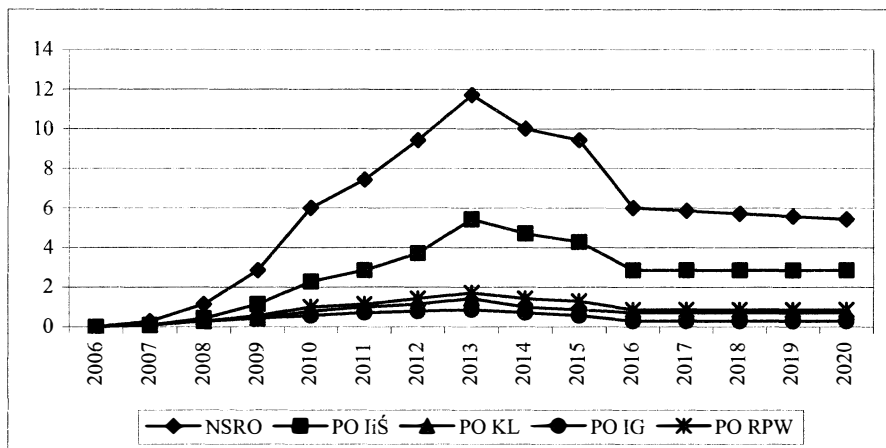
Biorąc pod uwagę fakt, że Podlasie należy do najbiedniejszych regionów Polski, ocenianych jako Polska kategorii B, każde wsparcie z kasy unijnej stanowi powinno bodziec rozwojowy, który powinien uruchomić wykorzystanie potencjału endogenicznego regionów. Porównując środki, jakie może uzyskać województwo podlaskie w ramach całego wsparcia NSRO, z PKB Podlasia, to stanowić one będą średniorocznie około 7,5% PKB. Porównując zaś te środki z wydatkami inwestycyjnymi województwa, powiatów i gmin z regionu podlaskiego, to stanowić one będą blisko 50% średniorocznie wydawanych środków na ten cel.

Tak więc przed Podlasiem, tak jak i przed pozostałymi województwami, otwiera się szansa na realizację wielu projektów, które w przypadku braku dofinansowania ze środków unijnych zostałyby zrealizowane w późniejszym okresie lub nie zostałyby zrealizowane w ogóle. Ocenia się, że pełne wykorzystanie przyznanych Polsce środków będzie wymagało wielkiej mobilizacji osób i środków niezbędnych do wypełnienia zasady dodatkowości. Będzie to również czas, w którym uwzględniając obecną dobrą koniunkturę gospodarczą, Polska i jej regiony będą mogły zbliżyć się do „uciekających” regionów pozostałych krajów członkowskich Unii Europejskiej. Tylko od nas zależy, czy i jak wykorzystamy przyznane nam środki; czy pójdziemy w ślad za Irlandią czy Grecją.

3. Prognozowanie wpływu wykorzystania środków w ramach NSRO na województwo podlaskie

Jeszcze na etapie opracowywania programów operacyjnych i podziału środków różne środowiska zajmowały się prognozowaniem wpływu środków unijnych na gospodarkę naszego kraju oraz poszczególnych jego regionów. Podjęto próby oszacowania różnych wielkości, takich jak np. dodatkowego PKB, dodatkowego zatrudnienia, zmian w wydajności pracy, czy też zmian w poziomie bezrobocia na skutek uruchomienia inwestycji i innych projektów współfinansowanych ze środków unijnych. Posługując się modelem ekonometrycznym HERMIN, grupa naukowców opracowała także oszacowania tych wielkości w układzie regionalnym². W celu pokazania, że nowa polityka spójności może stanowić szansę rozwojową Podlasia, poniżej zaprezentowano wykresy określające wpływ realizacji NSRO na poszczególne wielkości gospodarki województwa podlaskiego. Należy podkreślić, iż we wszystkich zaprezentowanych przykładach wpływ ten będzie pozytywny, zwłaszcza w latach wykorzystania środków. Kumulacja korzystnego oddziaływania tychże środków nastąpi w ostatnim roku okresu programowania, tj. roku 2013.

Wykres 1. Procentowa zmiana poziomu PKB w województwie podlaskim

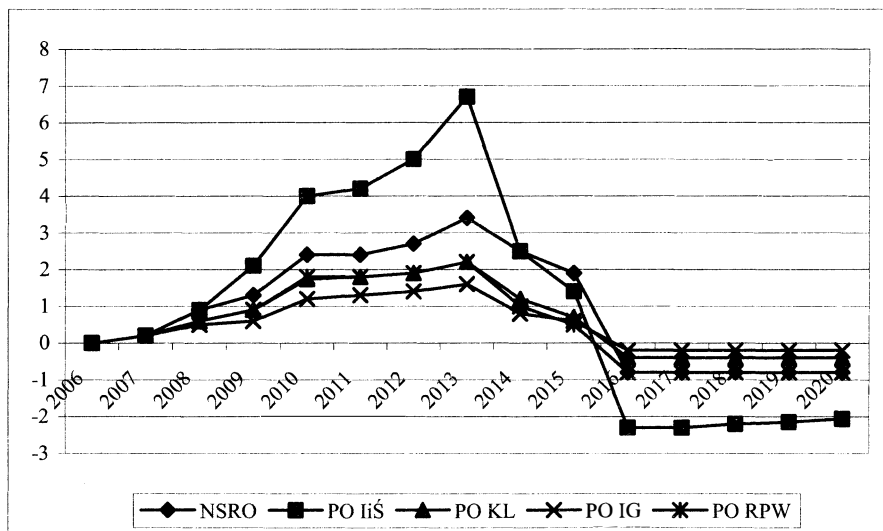

Źródło: [1].

² Wykresy przedstawiają wpływ NSRO oraz wybranych, realizowanych w ramach NSRO, programów operacyjnych – sektorowych na główne parametry makroekonomiczne gospodarki regionalnej województwa podlaskiego. Analizie zostały poddane następujące programy operacyjne: PO Infrastruktura i Środowisko (PO IiŚ), PO Kapitał Ludzki (PO KL), PO Innowacyjna Gospodarka (PO IG) i PO Rozwój Polski Wschodniej (PO RPW). Oszacowany udział środków UE dla województwa podlaskiego w ramach NSRO wynosi 4,44%, natomiast w przypadku omawianych programów operacyjnych na województwo podlaskie przypada odpowiednio: PO IiŚ 3,91%, PO KL i PO IG 3,66%, PO RPW 17,54%. Należy podkreślić, iż analiza została przeprowadzona dla lat 2007-2020, czyli zawiera również okres po zakończeniu realizacji NSRO. Źródło: [1].

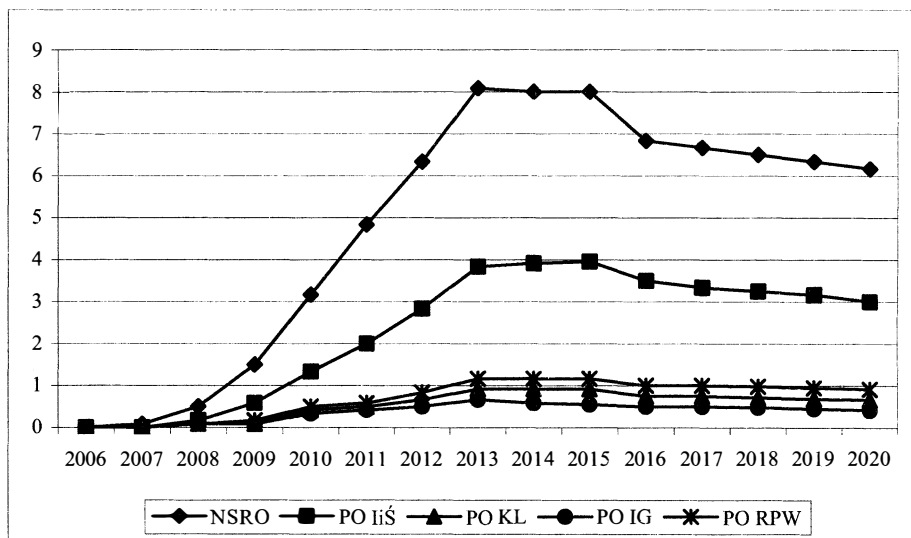

Wykres 2. Zmiana liczby pracujących ogółem.

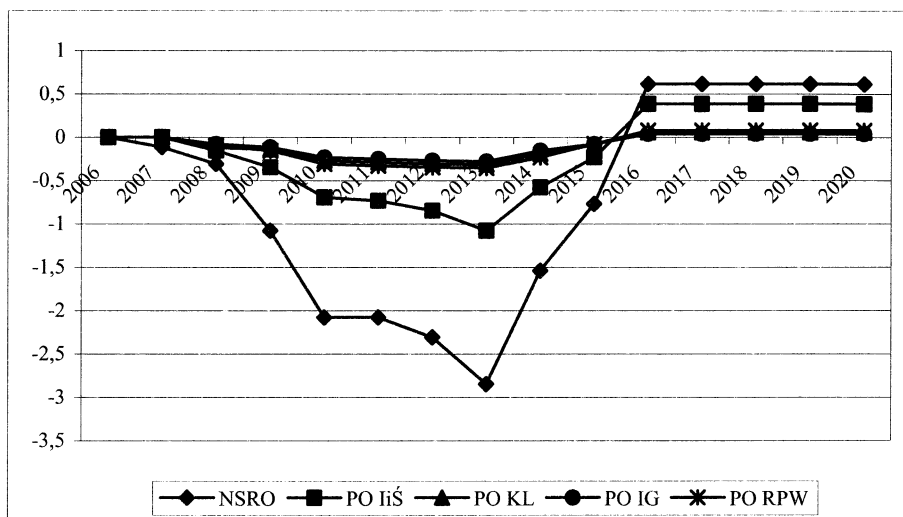

Źródło:[1].

Wykres 3. Zmiana wydajności pracy w procentach.

Źródło: [1].

Wykres 4. Zmiana stopy bezrobocia w punktach procentowych

Źródło: [1].

4. Wnioski

To, czy nowa polityka spójności i nowe znacznie większe środki, które trafiają na Podlasie w porównaniu z środkami z okresu programowania 2004–2006, staną się znaczącym i skutecznym instrumentem rozwoju regionalnego, będzie uzależnione od wybieranych projektów i ich realizacji. Niewątpliwie znaczenie w tym zakresie będzie odgrywał system przepisów prawnych, od których uzależnione jest wykorzystanie środków pomocowych oraz stan przygotowania instytucjonalnego i planistycznego województwa. Należy podkreślić, iż uwzględniając doświadczenie, jakie zdobyły polskie województwa (w tym Podlasie) przy wykorzystywaniu środków unijnych (zwłaszcza z EFRR), należy przewidywać, że zostaną one w całości pozyskane i właściwie wykorzystane, przynosząc pożądane korzystne efekty.

Niekorzystnym zjawiskiem, odnośnie możliwości wykorzystywania środków unijnych, są opóźnienia w przygotowaniu i zatwierdzeniu przez Komisję Europejską programów operacyjnych umożliwiających uruchomienie przyznanych Polsce środków. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego przewiduje, iż zatwierdzenie przesłanych do Brukseli dokumentów może nastąpić do jesieni br., co pozwoliłoby na organizację pierwszych naborów projektów współfinansowanych ze środków unijnych już na początku października br. Oznacza to jednak i tak prawie roczne opóźnienie w rozpoczęciu wykorzystywania unijnych pieniędzy przeznaczonych na lata 2007–2013. Już teraz, zwłaszcza jednostki samorządu terytorialnego będące największymi beneficjentami pomocy, nie mogą się doczekać uruchomienia naborów projektów, ponieważ zmuszone są szukać in-

nych źródeł finansowania swoich inwestycji. Wybierają Mechanizm Norweski, w którym jednak przygotowanie aplikacji oceniane jest jako trudne w porównaniu z pozostałymi programami, a co ważniejsze procedury związane z oceną merytoryczną wniosków oraz przyznaniem i uruchomieniem środków są bardzo długie (można dodać, że w ramach naboru z 2005 r. nie wszystkie projekty zostały dotychczas ocenione). Tak więc obecnie najważniejsze jest spełnienie przez Polskę wszystkich wymogów formalnych, aby możliwe stało się uruchomienie wykorzystywania przyznanych środków unijnych.

Literatura

1. Bradley J., Zaleski J., Tomaszewski P., Zembaty M., Wojtasiak A., *Oce-
na wpływu Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia i wybranych
Programów Operacyjnych na lata 2007-2013 na gospodarki polskich
województw przy pomocy modeli regionalnych HERMIN (Raport zbior-
czy)*, WARR, Wrocław, grudzień 2006.
2. Decyzja Komisji z dnia 4 sierpnia 2006 r. ustalająca wykaz regionów
kwalifikujących się do finansowania z funduszy strukturalnych w ra-
mach celu Konwergencja w latach 2007-2013, Dziennik Urzędowy Unii
Europejskiej z 6 września 2006 r. L.243/44.
3. Decyzja Komisji z dnia 4 sierpnia 2006 r. ustalająca wykaz regionów
kwalifikujących się do finansowania z funduszy strukturalnych na zasa-
dzie przejściowej i szczególnej w ramach celu Konkurencyjność regio-
nalna i zatrudnienie w latach 2007-2013, Dziennik Urzędowy Unii Eu-
ropejskiej z 6 września 2006 r. L.243/49.
4. Decyzja Komisji z dnia 31 października 2006 r. określająca wykaz
regionów i obszarów kwalifikujących się w latach 2007-2013 do finan-
sowania ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego
w ramach współpracy transgranicznej i transnarodowej będących czę-
ściami składowymi celu Europejska współpraca terytorialna, Dziennik
Urzędowy Unii Europejskiej z 11 listopada 2006 r. L.312/47.
5. Gęsicka G., *Fundusze Unii Europejskiej dla Polski w latach 2007-2013*,
Materiały z Konferencji Związku Rzemiosła Polskiego, Gdańsk – Jelit-
kowo, listopad 2006.
6. Grosse T.G., Olbrycht J., *Trzeci raport kohezyjny Komisji Europejskiej
– wnioski dla Polski*, ISP, Analizy i Opinie nr 23, Warszawa 2006.
7. Jahns H. (red.), *Komentarz do aktów prawnych Wspólnot Europejskich
w zakresie funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności*, MRR, War-
szawa 2003.
8. Jankowska A., *Fundusze Unii Europejskiej w okresie programowania
2007-2013*, PARP, Warszawa 2005.
9. Komisja Europejska, *Nowe partnerstwo dla spójności, konwergencja –
konkurencyjność – współpraca*, Urząd Oficjalnych Publikacji Wspólnot
Europejskich, Luksemburg 2004.

10. *Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013 (Narodowa Strategia Spójności)*, Dokument zaakceptowany przez Radę Ministrów w dniu 29 listopada 2006.
11. *Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej 2007-2013*, Projekt nr 6, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, 30 stycznia 2007.
12. Rozporządzenie (WE) nr 1080/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 lipca 2006 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1783/1999, Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej z 31 lipca 2006 r. L.210/1.
13. Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego, *Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013*, Projekt przyjęty przez Osobę Pełniącą Funkcję Organów Samorządu Województwa – Zarządu Województwa Podlaskiego w dniu 5 marca 2007.